
მაკა ვასაძე,

ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი,
საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და
კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი

შექსპირის „მაკბეთის“ აუდიო-ვიზუალური ინტერპრეტაცია

(რატომ არის ადამიანი მიდრეკილი ძალადობისკენ)¹

საქართველოში არსებული რეგიონული თუ საერთაშორისო თეატრალური ფესტივალების ერთ-ერთი უპირველესი მიზანია მაყურებელს შესთავაზოს სპექტაკლები, რომლებშიც ასახულია მსოფლიო სათეატრო სივრცეში მიმდინარე პროცესები. 2014 წლის ხელოვნების საერთაშორისო ფესტივალის – „საჩუქარი“ გახსნაზე წარმოდგენილი ენ ბოგარტისა და დარონ ლ. უესტის, სითი კომპანიში განხორციელებული „რადიო მაკბეთი“ შექსპირის „მაკბეთის“ ერთობ ორიგინალური, საინტერესო, განსხვავებული ინტერპრეტაციაა. ბოლო წლებში თბილისელ მაყურებელს საშუალება ჰქონდა ენაზა სხვადასხვა კონცეფციისა და ფორმის „მაკბეთები“: რობერტ სტურუას, დათო დოიაშვილის, მაია კლერვესკას, ანდრო ენუქიძის, ვანო ხუციშვილის სარეჟისორო ნამუშევრები.

რატომ არის დღეს ასე აქტუალური ეს პიესა? რეჟისორ ენ ბოგარტის მოსაზრებით, „მაკბეთში“ ასახული ძალადობის, ძალაუფლებისკენ სწრაფვის თემები ჩვენს რეალობაში არსებული უდიდესი პრობლემებია. სწორედ ამიტომ გადაწყვიტა ამ პიესის დადგმა, რომელიც მის

---

¹ მოხსენება წაკითხულია ამერიკისმცოდნეობის XVIII საერთაშორისო კონფერენციაზე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ამერიკისმცოდნეობის ინსტიტუტი, ამერიკის შესწავლის საქართველოს ასოციაცია, 2017 წელი.

უსაყვარლეს რეჟისორს – ორსონ უელსს ეძღვნება. ორსონ უელსის რადიოდადგმამ „მარსიანელები“ უბიძგა ენ ბოგარტს „მაკბეთის“ რადიოდადგმად გათამაშების იდეისკენ. 1938 წ. ორსონ უელსის „მარსიანელებმა“ შეერთებული შტატების მოსახლეობის უმრავლესობა შოკში ჩააგდო. ამერიკელებმა დაიჯერეს, რომ მარსიანელები მართლაც შემოესიენ დედამიწას.¹

უილიამ შექსპირის მიხედვით განხორციელებული „რადიო მაკბეთის“ თანადადგმელი დარონ ლ. უესტი სპექტაკლის ხმის რეჟისორიცაა. ხმის რეჟისორის თანადადგმელობა არაა გასაკვირი, ვინაიდან დადგმის სტილისტიკას ძირითადად: სიტყვა, ტექსტი, ხმოვანება, ხმის ეფექტები განსაზღვრავს. აღსანიშნავია, რომ წარმოდგენის ვიზუალური გადაწყვეტა, მხატვარ ჯეიმზ შუტის მიერ შექმნილი 30-იანი წლების რადიოსტუდიაში გათამაშებული „მაკბეთი“, დეკორაციებითა და კოსტიუმებით თავიდანვე განაწყობს მაყურებელს სპექტაკლის განსხვავებული ფორმით აღსაქმელად. XX საუკუნის 30-იანი წლების კოსტიუმებში გამოწყობილი მსახიობები, შექსპირისეული არისტოკრატიული ინგლისის სისხლიან ვნებათაღელვას ანალიტიკურ-ინტელექტუალური ფორმით გადმოსცემენ.

ზევით აღვნიშნე, რომ დადგმა ორსონ უელსის ხსოვნას ეძღვნება და აქედან გამომდინარე, სპექტაკლის დასაწყისში მაკბეთის როლის შემსრულებელი სტეფენ ვებერი ორსონ უელსს მოგაგონებთ, რომელიც რადიოსპექტაკლის ჩასაწყურად მოსულ მსახიობებს აკვირდება. რადიოსტუდიაში მოსული მსახიობების მშვიდი, წყნარი მზადება ნელ-ნელა შექსპირის სისხლიანი ტრაგედიის ასპარეზად გარდაიქმნება. დადგმაში უარყოფილია ყოველგვარი ვიზუალური

¹ Chilton Martin, The War of the Worlds panic was a myth, “The Telegraph”, 06.05.16. <http://www.telegraph.co.uk/radio/what-to-listen-to/the-war-of-the-worlds-panic-was-a-myth/> (ბოლოს გადამოწმდა 29.01.17).

ეფექტები და ვნებათაღელვა სიტყვებში, ტექსტის წარმოთქმაშია გადანაცვლებული. ლედი მაკბეთის როლის შემსრულებლის ელენ ლორენის, მიკროფონთან წარმოთქმული სიტყვები და ტექსტი, რომელსაც მსახიობი მიკროფონის გარეშე ამბობს, განსხვავებული მეტყველების ტექნიკას მოითხოვს. მსახიობები და რეჟისორები ამ ხერხს მიმართავენ სპექტაკლში აქცენტების გადასანაცვლებლად. წითელ კაბასა და შლაპაში გამოწყობილი ლედი მაკბეთი თავიდანვე თითქოს სისხლის ლაქად აღიქმება. საოცარი ტრაგიზმით წარმოდგინა ელენ ლორენმა სიგიჟის ეპიზოდი. მხატვარ-გამნათებლის ბრაიან შუტის მიერ შექმნილი ნახევარტონებისა თუ შუქრდილების მონაცვლეობა, კიდევ უფრო ამძაფრებს მისტიკურ განწყობას. წარმოდგენაში შექმნილი ხმოვანი რიგის მეშვეობით, იდუმალი, თითქოს სხვა სამყაროდან წამოსული ხმები კუდიანების წინასწარმეტყველების ეპიზოდებს ე.წ. საშინელებათა წარმოდგენის ელფერს სძენს.

ამბავი გვიან ღამით, მიტოვებულ თეატრში თამაშდება. სარეპეტიციო მაგიდის გარშემო მსხდომი არტისტები შექსპირის პიესის ტექსტს ამუშავენ – ე.წ. სამაგიდო რეპეტიცია აქვთ. მათი მეტყველება „ავტომატის ჯერივით“ სწრაფი და ამავდროულად მიმზიდველია. მსახიობ-პერსონაჟთა გარშემო კი, ძველი ცნობილი სპექტაკლების ლანდები ცოცხლდება. ეს ნაწყვეტები: ამბიციის, ძალადობის, ბედისწერის, განგების, თავისუფალი ნების, ქედმაღლობის, შურისძიების, სიამაყის, გადაუწყვეტელობის, პარადოქსის, ქალსა და მამაკაცს შორის მუდმივი ბრძოლის გამოშხატველია. სცენაზე სიგიჟის ნაპერწკლები გიზგიზებს და ფეთქდება. ამგვარი რეალობისა თუ ირეალობის, ცნობიერისა თუ არაცნობიერის ზღვარზე, სარეპეტიციო ოთახში, მსახიობები შექსპირის „მაკბეთის“ გამოხატვას და მაცურებლამდე მოტანას ცდილობენ.

მაგიდები, სკამები, მიკროფონები, სცენის სიღრმეში მდგარი პიანინო – მცირერიცხოვანი ნივთებისგან შემდგარი დეკორაცია – 30-იანი წლების ჩამწერი სტუდიის გარემოს ქმნის. ჩაბნელებულ დარბაზში სანთებელის შუქზე მსახიობები სცენისკენ იკვლევენ გზას. შუქის ჩამრთველს მიაგნებენ, ანთებენ სინათლეს და იწყება რეპეტიცია „მაკბეთის“ რადიოდადგმისთვის. თავიდან თითქოს ეზარებათ კიდევ რეპეტიციის გავლა, უხალისოდ იღებენ ხელში თითოეული მათგანისთვის განკუთვნილ ტექსტს. ინტერესი გრძნეული ქალის ტექსტის წარმოთქმის დროს ჩნდება. აკიკო აიზავა, ვილ ბონდი, ჯან მურეი ჯანილო, სამუელ სტრიკლენი, ელენ ლორენი, დებორა ველესი, სტივენ ვებერი – საათნახვრის განმავლობაში გაითამაშებენ „მაკბეთის“ ტრაგედიას. ყოველი მათგანი რამდენიმე როლს ასრულებს. სამსახიობო ოსტატობით, პროფეზიონალიზმით გამოირჩევა ამერიკელი მსახიობების თამაში. მინიმალისტური ხერხების გამოყენებით ისინი ემოციურად მუხტავენ მაყურებელს. განსაკუთრებით მომწესხველია ქალთა ტრიო, რომლებიც მთხრობელებს, გრძნეულებს, ლედი მაკბეთს, ლედი მაკდაფს, მაკდაფის შვილს განასახიერებენ.

რეჟისორების ჩანაფიქრით, მსახიობები 30-იანი წლების კოსტიუმებით თამაშობენ. მათ შორის ერთადერთი ლედი მაკბეთის წითელი კაბა, წითელი ფენსაცმელები და წითელი ხელთათმანები გამოირჩევა. წითელი ფერი, ამ შემთხვევაში, როგორც ძლიერების, ასევე ავისმომასწავებელი სიმბოლოა. მსახიობები არაჩვეულებრივად ფლობენ ხმას. სხეულის მოძრაობა სწორედ ხმას ექვემდებარება. ინტონაციით, აქცენტებით, ხმის ტემბრის ცვალებადობით ზემოქმედებენ მსახიობები მაყურებელზე. გასაოცარი იყო მაგალითად, დებორა ველესის გრძნეულის მონოლოგი მიკროფონთან. სცენა ჩაბნელებულია, მხოლოდ დებორას გრძნეულია

განათებული, ჩაის ფინჯანი უჭირავს ხელში და კოვზს ურევს, თითქოს დიდ გობში ხარშავდეს მომაჯადოებელ ნაყენს. მსახიობის მიერ წარმოთქმული სიტყვები ჟრუნტელის მომგვრელია. ანდა, ლედი მაკლაფისა და შვილის დიალოგი. გასაოცარი იყო აკიკო აიზავას გარდასახვა პატარა, შეშინებულ ბიჭად, რომელიც ჯიუტად იცავს მამას.

რეჟისორებმა და მსახიობებმა, ყოველგვარი ტექნიკური ეფექტების გამოყენების გარეშე, შექსპირის „მაკბეთის“ მისტიკური გარემოცვა შექმნეს. სპექტაკლი საათნახევარი მიმდინარეობს. რა თქმა უნდა, ტექსტი შემოკლებულია, დადგმის კონცეფციიდან გამომდინარე, რაღაცები ჩამატებულია. მაკბეთი და ლედი მაკბეთი ყოველ ჩვენგანში არსებობს – გვეუბნებიან რეჟისორები. ხოლო, რატომ არის ზოგადად ადამიანი მიდრეკილი ძალადობისკენ, რატომ ისწრაფვის იგი ასე გაშმაგებული ძალაუფლების მოპოვებისკენ – ეს ის კითხვებია, რომლებიც საუკუნეების განმავლობაში არსებობს და აწუხებს ადამიანთა მოდემას. ის, რომ ბოროტი სული ყოველ ადამიანში არსებობს, პროგრამაში როლების შემსრულებლების ჩამონათვალშივე ჩანს. ყოველი მსახიობი სხვასთან ერთად გრძნეულს თამაშობს. „რადიო მაკბეთი“ იწყება და მთავრდება მიზანსცენით: სტეფან ვებერის მაკბეთი, რომელიც სცენაზე მიმდინარე ამბის რეჟისორადაც შეიძლება აღვიქვათ, მარტოდმარტო ზის სცენის შუაგულში და უსასრულობაში იმზირება; ალბათ სურს, განჭვრიტოს მარადიული კითხვა: რატომ არის ადამიანი მიდრეკილი ძალადობისკენ...

ენ ბოგარტის რეჟისურით, სპექტაკლში მონაწილე მსახიობებმა უდიდესი პროფესიონალიზმი გამოავლინეს. არაჩვეულებრივი მეტყველების ტექნიკა, ხმის ფლობა, მათ მიერ წარმოთქმული ყოველი სიტყვა დატვირთული იყო უდიდესი განცდით. „რადიო მაკბეთში“ სიტყვის პრიორიტეტი მაყურებელს თანამონაწილედ აქცევს.

აღმოჩნდა რომ, მინიმალური ვიზუალური ეფექტებითაც შესაძლებელია შექსპირის ტრაგიკული ვნებების წარმოდგენა. კომპანია სითის მსახიობები, ყოველდღიური ტრენაჟის მეშვეობით აღწევენ იმ საოცარ ტექნიკას, რომელიც მათ სპექტაკლში წარმოაჩინეს.

თბილისსა თუ რეგიონებში არსებული თეატრალური ფესტივალები, ნათლად ასახავს მსოფლიო სათეატრო სივრცეში მიმდინარე პროცესებს და ასევე, საუკეთესო საშუალებაა ახალი სათეატრო ფორმების, ძიებების, სიახლეების გასაცნობად. ამის ნათელი მაგალითი გახლდათ ამერიკული კომპანია სითის „რადიო მაკბეთი“. თეატრი ერთ-ერთი ყველაზე ძველი და გლობალური ხელოვნებაა მსოფლიო კულტურაში. მუდმივი ძიების, განახლების პროცესში იგი იცვლის ფორმებს, შინაარსს, ხერხებს, გამოხატვის საშუალებებს, უბრუნდება საწყისებს, განვლილ ეტაპებს, იღებს წარსულიდან ამა თუ იმ ელემენტს, გადაამუშავებს და ისევ ახალს ქმნის. იდეა კი უცვლელი რჩება, თამაშის ენით – ელაპარაკოს ადამიანებს, დააფიქროს, შთააგონოს, ემოციურად დატვირთოს, დიალოგზე გამოიწვიოს. მოკლედ, არისტოტელეზე უკეთ საუკუნებია ვერავინ განსაზღვრა თეატრის არსი, იდეა – „კათარსისი“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- წიფურია ლ. „მშვიდობა ღიმილით იწყება,“ ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“ №6, 2014, გვ. 4011;
- ვასაძე მ. მიხეილ თუმანიშვილის სახელობის ხელოვნების საერთაშორისო ფესტივალი „საჩუქარი - 2014“, ჟურნ. „აფსაროსი“, 27.03.2015, გვ. 55-62;
- Zinoman Jason, To Hear Shakespeare, Perchance to Dream of Him (“Radio Macbeth”), The New York Times, 10.13.10. <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C05E1DE103FF930A25753C1A9669D8B63> (ბოლოს გადამოწმდა 29.01.17).